

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal:

Bocskay-utca 9. sz.

Megjelenik minden hó 15-én.

Genealogiai Füzetek

CSALÁDTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT.

A „Genealogiai Füzetek”
előfizetési ára:

Egész évre 8 kor.

Félévre 4 „

SZERKESZTIK:

CSIKSZENTMIHÁLYI SÁNDOR IMRE ÉS KÖRÖSPATAKI ÉS KÖPECZI SEBESTYÉN JÓZSEF.

KIADJA: A SZERKESZTŐSÉG.

Az úri hatóság fejlődése Magyarországon 1848-ig.

(Huszonkettedik közlemény.)

Igen érdekes intézkedései vannak az a. c. III R. 31. czimének. Az I. cikk rendeli, hogy a jobbágyok a várakba az országos constitutio szerint fogadtassanak be s ha a jobbágy feleségét magával vinné a földesúr földjéről, tartozzanak a tisztek az előbbi helyére vissza vinni 200 frt büntetés terhe alatt. Ez intézkedés 1637. s 1640. articulusokból merített. 2. cikk. Ha a jobbágyok, kik urok földjéről elbujdosnak, annak manumissiója nélkül nemesítették ez előtt, érvénytelen legyen s ez után nemesítették magukat, ennek alapja az 1561. törvényhozás. A 3. cikk eredete 1640-re vihető vissza. E szerint azoknak a jobbágyoknak, kik földesurok engedélye nélkül zászlók alá, vagy más helyekre mennek, feleségeik, míg férjük a törvényes módon vissza nem állítható, állapotuk szerint viseljék a földesúri szolgáltatásokat. 4. cikk. Ha a jobbágyok oly hódolt területekre szöknek, hova a vármegyei tisztek nem mehetnek, ottan a visszaállításnak helye nincsen, ennek alapja 1637. törvényhozás. 5. cikk. Az Erdélybe kiszökött jobbágyok, ha itt bármikor találtatnának, javukkal együtt szabadon arrestalhatók. Ez 1642-ből származik. 6. cikk. A zászlók alól, vagy más helyekről a szokott idő letelte után nem máshova, hanem földesurokhoz visszatérni akaró jobbágyok, ha mellettük az úr tanuságot tesz, elbocsáttassanak. 7. cikk. A szökevény jobbágyok azoknak, kik távol létök alatt adót fizették, kárterítéssel tartoznak. (1650.) Approbata-Constitutio IV R. 6. czim. 2. cikk. Az ország végzése szerint a szökevény jobbágyok kiadassanak, s elvivői ne akadályoztassanak meg, ki ellenkezőleg cselekszik, 200 frt büntetést fizet. (Decretalis polea.) (Art. 1620, 1631, 1588.) 4. cikk. A jobbágyok visszakövetelésének ezeknek kora nem áll útjában. Ap. C. IV R. 14. cz. 1. cikk a székely jobbágyok a vármegyékről s más helyekről is mandatumukkal követelhessek vissza, az ellenszegülőt 200 frt büntetés éri; ép így visszakövetelhetők a külső jobbágyok is a székelységtől és a gyűlés alatt való táblákon, octavalis terminusokon üldöztessek.

Ide vág a Compillata Constitutio IV R. 1. czimének intézkedése is. A jobbágy visszakövetelés, mint más egyéb rövid per, a táblán vagy vármegyén indíttassék meg s szokott módon járattassék le; ide nem értvén a partiumbeli végházakat. A 2. cikk sajátos visszaállítást rendel azon jobbágyokra, kik 1657 után mentek el uroktól (1659), miután az úr képes volt azt kimutatni, hogy az illető jobbágyok tőle eltávoztak, azokat minden helyről, sőt a privilegisaltaktól (Kultur városok, sóaknák, a Fiscus, urak s nemes

rendek jószágai) is visszakövetelheti, s a visszaállításra a panasz előterjesztése s jogának kimutatása után, a hely birtokosát, kapitányt, kamaraispánt vagy az úr officialisát, bíróját felhívhatja, kik 200 frt büntetés terhe alatt eleget tenni tartoznak. Ezt a vármegyei tisztek tartoznak felhajtani, mit ha ezek nem teljesítenének, ők is 200 frt bírságot fizessenek, melyet a Director tartozik felhajtani. A kezeség alatt levő jobbágyokért a kezesek lakoljanak, ha vissza nem állítják; kivéve, ha a jobbágyok rabságba estek. Ez áll a partiumbeli helyekre, hajdu s privilegiatus városokra is, ha a tisztek nem volnának képesek végrehajtani, haderőhöz nyulhassanak, ez áll a székelységre is. (1659.)

Ezek mindazon törvényes intézkedések, melyek e korban Erdélyben a jobbágy visszakövetelését szabályozták, ezekből látjuk, hogy bár nem oly szigorral, mint az anyaországban, de itt is jelentékeny büntetés volt mérve azokra, kik egyéni érdekeiket a törvény rendelete ellenébe helyezték. Mindezek híven visszaükröztetik a dologság elvének virágzását a külön politikai életet élő Erdélyben is. Minderre felvilágosítást lelhetni az idézettek kivül: Palugyai „Megyealkotmány“, I. Megye-rendszer, „Paraszságunk története“, Br. Wesselényi Miklós „Balítéletekről“ 192—214. l.

II. Személyes alárendeltség. Már a mult korszak tárgyalásánál ismertette azok a rugók, melyek a személyes függetlenséget, főkép a bíraskodást az úr részéről a jobbágyok felett létrehozták. Azért e helyen röviden csak e korszakban ide vonatkozó törvényes intézkedésekkel fogunk foglalkozni. A bíraskodás két irányban bír jelentőséggel; először mint a dologi alárendeltség kifejezője, mely az urat a területén lakó minden egyén első bírójává tette azon ügyben, mely a szolgáltatásokat s a jobbágytelket illette. Ez most foglalkozásunk körén kívül esik, minket itt az érdekel, hogy mint adott kifejezést a személyes alárendeltségnek. Kifejezést adott annyiban, hogy az úri hatóságnak személyesen alárendelt egyének polgári ügyeiben a földesúr volt az első bíró. E korszakban is a polgári bíraskodás az úri hatósági bíraskodásnak főeleme; a büntető igazságszolgáltatás csak kivételes, különös királyi privilegiumokon nyugodott. Ennek ad kifejezést az 1717. Borsodmegyei II. statutum, mely kifejezetten rendeli, hogy a bünesetek (criminalis) s főbenjáró (ad caput tendens) ügyek ellátása a közhatóságokat vagy a ius gladii-vel felruházott nemeseket illeti; s mint a statutum maga kifejezi, alapul az országos törvényeket veszi. Most körül kell írunk

azt a hatáskört, mely a földesurat mint ilyet a törvénynél fogva az igazságszolgáltatás terén megillette. E végből magára az eredeti forrásra a törvényre, a szokásjogra s a megyei statutumokra kell visszamenünk. Az 1504: 16. t.-cz. 2. §. rendeli „ha valaki a költözni akaró jobbágy ellen tartozás vagy valami excessus miatt panaszt emelne, akkor az engedélymegadási 15 nap alatt a szolgabíró előtt az illető hely földesura, officialisa, vagy helység birája által igazság szolgáltatandó.“ E t.-czikk rendelkezése szerint tehát az úr polgári biráskodási körébe tartoztak az adóssági ügyek s az excessusok. Az 1514: 10. t. cz., hol a jobbágyok egymás közt a nemesektől rablott zsákmányban megegyezni nem tudnak s a község ezeknek személye iránt hibát követne el, akkor a földesúr vagy officialisa haladék nélkül igazságot szolgáltatson s azt a felet, kit bűnösnek találtak, legyen egyedül, legyenek többen, kártérítésre szorítandók. Ebből következik az, hogy az úrnak volt joga s kötelezettsége itélni akkor, ha jobbágyai másnak kárt okoztak. H. K. III. r. 25. cz. 3. §-a, mely határozottan kifejezi a földesúr birói hatóságát polgári ügyekben. Felemlíti „exceptis rebus forum Ecclesiasticum manifeste concernenibus“, ezzel a mult korszak tárgyalásánál már kimerítően foglalkoztunk, most csupán a változások felsorolására szorítkozunk.

E korszakban, minthogy azon szellem is, mely az egyház hatalmát fenntartotta, hanyatlani kezdett, a

forum spirituale etc. tartozó ügyek száma is csökkent. Végre e korszak végén igen szűkre lett szorítva. Az ide vonatkozó főbb törvényeink a következők: Az 1444: 3. t.-cz. (Kovachich „Supplementa“ I. k. 216. l.) szerint, ha valamely clericusnak jobbágy ellen keresete van s az úr nem akart igazságot szolgáltatni, saját ítélő széke elé idézhette. 1458: 9. t.-cz. rendeli, hogy az egyházi törvényszékek hozományi, leánygyed, tized ügyekben egyháziak s asszonyok vérontása s megverése eseteiben ítéljenek, mint a canonokban kifejezve van; jobban körvonalozza 1462: 3. t.-cz.

Már az 1471: 17. t.-cz. kifejezője az egyházi hatalom hanyatlásának, mert óvintézkedéseket tartalmaz az egyházi törvényszékek tulkapásai ellenében, rendelvén, hogy ezek csak 1462: 3. t.-cz. megállapított hatáskörüket gyakorolják. 1486: 45. t.-cz. a tized ügyek, a király és az ország rendes birói ítélete alá vett 1492: 46. t.-cz. principiumában felsorolt ügyek száma jóval kisebb, mint az 1462: 3.-ban előszámláltaké. Csak a házassági s ehhez tartozó, a papok, asszonyok kifosztását s megverését illető s minden oly ügy, mely nem világi természetű. 1498: 8. t.-cz. szerint a hatalmaskodás esetei kerültek világi bíróság elé, panaszuk legyen papok vagy bárki más ellen (4. §). A 62. t.-cz. a földbirtokra vonatkozó jogok feletti biráskodást ragadja ki hatásköréből, az ország rendes birái elé rendelvén. Dr. Endes Miklós.

A zabolai Bassa család.

Történelmi szereplésű székely primor család. Orbán Balázs szerint Gelenczéről ered és Zabolára csak Mikes János (?) nótájával szálltak át.¹ Magam részéről ezt tévedésnek tartom. Gelenczén való szereplésükről adatot nem ismerek. Azt sem tudom eldönteni, hogy Orbán B. melyik Mikes Jánosra czéloz. Ugyan ő említi Bassa Györgyöt, mint a család első ismert tagját, kit Szapolyai a mohácsi vész alkalmával II. Lajos királyhoz követként küldött. Hiteles adatot erre sem ismerek. Ellenben bizonyos, hogy a család már a XVI. század közepén Zabolán birtokos volt. *Zabolai Bassa Mihály* 1548. febr. 28-án Török Mátyásnénak Damokos Mihály és Becz Pál ellen folytatott perében mint közbíró említették.² Szörcei István és más társaival tesz ez ügyben Ödönfi László görgényi várnagyhoz 1548. máj. 1-én jelentést.³

János-Zsigmond hadában (1566.) résztvevő székely főurak sorában is találunk egy Bassát: *Pétert*.⁴ Ezen hadjáratban szerzett érdemeiért kap János-Zsigmondtól 1567. márcz. 5-én Zabolán 16 ház jobbágyot adományban.⁵ Találkozunk még nevével 1574. máj. 29-én, midőn Bernáld Miklós és Bernáld Márton megosztogatására mint közbíró van kirendelve.⁶ Hasonló tisztban jár el az özv. Daniel Ferenczné és szentgyörgyi Tóth Mihály közt folyt perben 1579. jun. 29-én.⁷ Később 1582. márcz. 20-án Báthory István rendeli ki Bacz Tamás és testvéreinek beiktatására.⁸ Mike Sándor⁹ nejeül Mihálcz Ilnát, testvéreül Tamást, Jánost, Mátét és Lázárt írja.

¹ Orbán Balázs: A székelyföld leírása III. k. 1:9. 1.

² Szék. Oklvt. III. 286.

³ U. o. III. 291.

⁴ Szék. Oklvt. II. 195.

⁵ U. o. II. 214.

⁶ U. o. V. 95.

⁷ Daniel es. lvt. 15.

⁸ Szék. Oklvt. V. 132.

⁹ Mike S.: Collect. geneal. Trans. B.

Péternek Mihálcz Ilnától született gyermekei II. Tamás, II. Péter és Anna, Damokos Tamásné.

II. Tamás 1591. jun. 28-án Báthory Zsigmondtól jobbágyokat kap adományban Zabolán.¹⁰ Neje volt Kálnoki Drusia, kitől István, III. Péter és III. Tamás nevű fiai születtek. E három testvért Kemény János naplójában így jellemzi: „Bassa Tamás evangelicus és jó ember, de testvérei Péter és István Iatrok. Báthori Gábor életére törekedtek, mignem Temesváron felakasztatta Bethlen Gábor Istvánt, Pétert pedig a Dunába vetették. Ezt az adatot Kállai Ferencz is fölhasználta és hozzáteszi, hogy „Bassa István a Tamás testvére többekkel összeesküdt Báthori Gábor megölésére és 1610. márcz. 25-én a beszercei gyűlésen megbélyegzetett, azután mint fennebb láttuk, csufosan holt meg.“¹¹

A mit Kemény János és utánna Kállai Bassa Istvánról mond, az kétségtelen. Okmányszerűleg igazolható. A fej- és jószágvesztésre szóló ítéletet megtaláljuk a beszercei országgyűlésnek 1610. márcz. 25-ki végzése között,¹² a mikor a csúfos kudarczczal végződött Kendi István-féle összeesküvés¹³ részesei felett ítélkeztek. Azonban már Bassa Pétert illetőleg e tudósításokat kétséggel fogadom. A nótázottak között nevét nem találom. De más adatok is szólnak a mellett, hogy nem volt részese a Kendi-féle összeesküvésnek. Valamelyes bűn nyomta a lelkét, az bizonyos; de nem most, hanem később, tíz év mulva keveredett bajba. Ugy látszik hűtlenül elhagyta Bethlen Gábor zászlóját. 1621. jul. 22-én Nagy-Szom-

¹⁰ Vass Miklós jegyzéke 7. l. (Kolmon. conv. 1591: 330.)

¹¹ Kállai F.: A székely nemzet eredetéről 226, 227. 1

¹² Erd. országgyűl. emlékek VI. k. 34, 173.

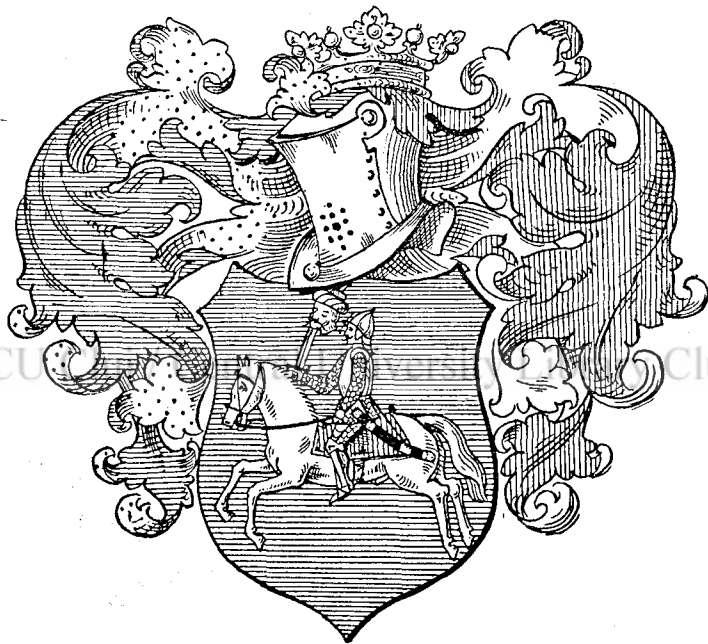
¹³ V. ö. Deák Farkas: A székeli merénylet 1610-ben. Századok 1876. 477. Angyal Dávid: Báthory Gábor uralkodása. Századok 1896. 30. I Szamosközi historiás éneke a Kendi-féle összeesküvésről. Századok 1899. 211, 310. 1.

batból ir a fejedelemhez és mentegeti magát, hogy a cancellarius (t. i. Péchi Simon) ijesztgetése miatt előle elfutott és az ellenség közé, Tiefenbachhoz ment át, de kéri magát gratiába visszafogadtatni.¹⁴ Úgy vélem, hogy az erélyes Bethlen Gábor nem volt hajlandó hűtlen hívének megbocsátani. Nincs adat rá, hogy visszatért volna Erdélybe. Ellenben gr. Eszterházy Miklósnak 1624. szept. 25-én Nyári Krisztinához intézett levelében találom: „Basa Pétert édes fiam küld utánnam és irj tőle állapotok felől”.¹⁵ Valószínűleg az Eszterházyak bizalmasa lett.

III Tamást, kit fényes szereplése után bátran nevezhetnénk „nagy” Bassa Tamásnak is, — az okmányok legegység 1632. jan. 20-án említik. Ekkor mint fejedelmi kiküldött, „homo regius” jár el Damokos Jánosné ügyében.¹⁶ Ugyanez év ápr. 29-én a Daniel és Jánosi családtagok közt létrejött egyezségről szerepel.¹⁷ Barcsai Ákossal együtt moldvai követségben járván, erre vonatkozó irataik Gyulafejervárt 1638. okt. 5-én jegyeztették össze.¹⁸

I. Rákóczy György 1639. jun. 20-án részére a Feketeügy folyón, Dálnok határán egy malmot inscribál.¹⁹

Ez év decz. 2-án I. Rákóczy György megparancsolja Tamásfalvi Lászlónak s társainak, hogy zabolai Bassa Tamást intsék meg, hogy Bocskor Istvánnak Kis Anna nevű jobbágját, ki Mihály vajda beütése után Szeretszegről titkon elszökvén, az ő székely örökségébe Zabolára telepedett, 200 magyar forint büntetés terhe alatt gyermekeivel és ingóságaival adja vissza, mit ha nem tenne, a megintéstől számítandó nyolczad napra idézzék meg nevezett B. Tamást a fejedelmi udvarba.²⁰ 1642-ben már háromszéki főkirálybíró s ez év febr. 6-án Serédi István krasznai főispán, Sulyok István kolozsi főispán és Fodor István szászvárosi királybíróval, mint főkövet küldetett a portára.²¹ Ugyanez év július 18-án Rákóczy György utasításokat ad neki a moldvai vajdával szemben teendő elővigyázati intézkedésekről.²² Rákóczy György 1642. okt. 23-án tudatja vele, mint háromszéki főkirálybíróval, hogy lemhenyi Albert Jánost és bátyját Mártont a jobbágyság alól kivette és a veres darabantok közé iktatta.²³ Már bizalmasabb jellegű érintkezést tételez fel Rákóczy Györgynek Réthi Istvánhoz Gyogyról, 1643. jun. 9-én intézett levele: „Az lándor-fehérvári dolgot mi is halottuk köz-hirrel, de régen s annak könnyű végére menni. Bassa

A zabolai Bassa család czimere.

uramtól is végére megyünk ezeknek is.”²⁴ 1645. nov. 19-én Bassa Tamás átír Segesvár-szék főtisztjeihez Erős Andrásnak Kálnoki Mihály jobbágjai és béresei ellen elkövetett hatalmaskodásai miatt.²⁵ 1649. febr. 12-én mint háromszéki főkirálybíró bizonyítja a Daniel Ferencz és Kálnoki István között a fejevári országgyűlésen létrejött cserét.²⁶ Ez év nov. 12-én II. Rákóczy György Zabolán, Kovásznán és Páván részjóságokat adományoz részére. Zabolán kuriát, Kovásznán malmot is.²⁷

1650. jan. 26-án Rákóczy György elrendeli Bassa Tamásnak, Háromszék főkirályb rájának, hogy Bede Tamásnak Nagy-Borosnyó falu pusztá telkeiből adjon egyet házhelyül egyik fia számára.²⁸ Ez év ápr. 9-én nevezi ki a fejedelem őt Sepsi, Kézdi és Orbai szék kapitányává.²⁹ Ilyen minőségben említve 1650. jul. 28-án és decz. 3-án is.³⁰ 1653. márcz. 10-én Márkosfalván, a magtalanul elhalt Márkosfalvi Ádám részjóságát adományozza neki II. Rákóczy György.³¹

Nemes János naplójában gyakran megemlékszik Bassa Tamásról. Apróbb feljegyzéseiből szorosabb összeköttetésre lehet következtetni. Így :

1653. ápr. 14. Ment bátyám uram Bassa uramhoz.

1654. jul. 3. Mentem Maksára a háromszéki gyűlésbe, onnan mentem ebédre Bassa Tamás uramhoz.

1654. aug. 2. Volt nálam ebédem Bassa uram.

1658. okt. 16. Voltam ebédem Bassa Tamás uramnál.

1660. aug. 25. Mentem Prásmárra Bassa uramhoz.

1663. máj. 18. Volt nálam Bassa Tamás uram.

1669. okt. 2. Mentem Kovásznára a székbe, hálni mentem Zabolára Bassa Tamás uramhoz.³²

Mindezek csak udvariassági ténykedések, Bassa Tamás magánéletére vonatkoznak. A hol fontcsabb, közügyekben

szerepelteti, azt a maga helyén fogom fölemlíteni. Pályája tetőpontjához a svéd-lengyel hadjárat kitörésekor jutott. II. Rákóczy Györgynek régi álma volt a protestans államok uniója. Ez a svédekkel való szövetekezésre készítette. Másfelől felajánlották neki a lengyel koronát s ez természetesen a lengyelekhez való csatlakozás kötelezettségével járt volna. János-Kázmér lengyel király és Károly svéd király közt nem volt nehéz a választás: amaz egy gyöngy báb, erőtlenség, önállóság nélküli uralkodó, emez egy meteor, ki feltűnével már ámulatba ejtje a világot s diadalaival megdöbbené ellenségeit. De a rokonszenv mellett más okok is voltak, melyeket Rákóczynak meg kellett gondolnia. Ha Lengyelországgal

¹⁴ Tört. Tár 1895. évf. 414. I.

¹⁵ Tört. Tár 1900. évf. 21. I.

¹⁶ Endes cs. lev.

¹⁷ Daniel cs. lev. 123 I.

¹⁸ Török-magyarokori államokmánytár III. k. 20, 21. I.: Catalogus litterarum per gen. D. Thomam Bassa de Zabola, et Acatium Barcsai de N.-Barcsa, internuntius in Moldavium ableg. litterae suae celsitudinis principalis obsignatae.

¹⁹ Vass M. jegyzéke 7. I. (Lib. Reg. XIV. 133.)

²⁰ Szék. Oklvt. IV. 273.

²¹ Török-magy. kori államokmt. VII k. 395. I.

²² Daniel cs. lev. 177. I.

²³ Szék. Oklvt. VI. k. 171. I.

²⁴ Török-magy. kori államokmt. III. k. 210. I.

²⁵ Szék. Oklvt. IV. k. 282.

²⁶ Daniel cs. lev. 195. I.

²⁷ Vass M. jegyzéke 7. I. (Lib. Reg. XXIV. 199.)

²⁸ Szék. Oklvt. VI. k. 189. I.

²⁹ Vass M. jegyzéke 7. I. (Lib. Reg. XXV. 165.)

³⁰ Erd. Orsz. Múzeum lev. és Mike S. Collect. geneal Trans.

³¹ Vass M. jegyz. 7. I. (Lib. Reg. XXVI. 209.)

³² hivégi Nemes János naplója. Tört. Tár 1902. évf. 242, 243, 251, 261, 382, 406.

csatlakozik, ez annyit jelentene, hogy a protestantizmus-szal szemben a catholicismust segíti diadalra. Anyja is egyre óvta, hogy a lengyelt ne segítse, mert az vallásunknak ellensége. Ellenben neje — félig lengyel aszszony — csak sirni tudott a gondolatra, hogy a lengyel ellen fordulhat, s kérve kérte, hogy a semlegességből ne lépjen ki. Magában az országban a hadakozó rendnél is a svéd szövetség volt népszerűbb. Rákóczy e hadjáratban állásának a kozák szövetséggel kívánt súlyt adni. A hetman azonban azt adta utasításba követeinek, hogy a megkötendő szövetségbe Károlyra nézve hátrányos pont ne iktatassék be. A követek Rákóczynál megjelenvén, mielőtt velök tárgyalásokba bocsátkozott volna, kikérte tanácsurái véleményét. A megkérdezettek között volt *Bassa Tamás* is. Mindnyájan egyetértettek abban, hogy a „lengyelek mellé menetelt lelkiismeret ellen való dolognak” s a svéd megsegéllését istenes vállalatnak tartják.³³ *Bassa Tamás* Zabolán 1656. szept. 7-én kelt iratában terjesztette a fejedelem elé „votumát.” Ebben írja: „Mínthogy az Urísten nagyságodat szent lelkének általa nagy elmével megáldotta és felruházta. valamit nagyságod bölcs elméjével legjobbnak, hasznosabbnak itél lenni, most is azt fogja követni.”³⁴

Egyebekben Rákóczy vallásos meggyőződésére utal. Bizonyára óvatos, körültekintő válasz. Amde *Bassa Tamás* jól ismerte urát. Tudta, hogy a vasakaratu fejedelmet elhatározásában meg nem ingathatja. És Rákóczy valóban megtette a végzetes, merész lépést. A következő év első napjaiban hadra kel az erdélyi sereg. *Bassa Tamás* vezeti a háromszéki nemességet. Gyors léptekkel haladnak a lengyel határok felé. 1657. jan. 2-án indul el a háromszéki nemesség és jan. 15-én már Mármaros-Szigethen vannak.³⁵ Másnap a fejedelem elé Viskre vonulnak. Itt összpontosította Rákóczy egész hadseregét. Innen indult ki az a gyászos végű hadjárat, melyben bár kardcsapás nélkül foglalta el a lengyelek két fővárosát, Krakót és Varsót, végül mégis az egész erdélyi hadsereg áldozatul esett. Szövetségesei Károly svéd király és a kozákok cserben hagyták, a megalázó békével kiengesztelt lengyelek pedig megcsalták. A megfogyatkozott erdélyieket ravasz fondorlattal belevezették egyenesen a tatár horda torkába. Kemény Jánossal élén rabul esett az egész erdélyi had s Krimbe hurczoltattak. Nagy anyagi áldozatok árán váltogatták ki magokat a tehetősebbek. A szegények ott pusztultak nyomorultúl. Súlyos áldozatok árán tért vissza *Bassa Tamás* is övéihez.

Ekkorra már Erdély képe egészen megváltozott. A bukott Rákóczy fegyverrel vívta saját országát.

A rendek előbb Rhédeit, azután Barsait választák fejedelemül. Rákóczyt az egyik csapás a másik után érte, míg végre a gyalui sikon megkapta a kegyelem-döfést. De ezzel még távolról sem állott be a nyugalom Erdélyben. Sőt fokozódott a zavar. Barsai török védnökség alatt lett fejedelemmé. Ez pedig kegyetlenül pusztított, zsarolt. Általános volt az elégtelenség, kivált Várad behódoltatása miatt. A Rákóczy-pártiak forrongtak, a csikiak és háromszékiek nyílt lázadásban törtek ki. Kemény János egyesült a Rákóczy-pártiakkal és hadat szervezett.

Mindezekre röviden rá kellett mutatnom, hogy érthető legyen *Bassa Tamás*nak e zürzavaros állapotban felette kényes helyzete. Ugyanis második neje Kemény Erzsébet volt, Kemény János édes testvére. Ez előbb Szalánczi Jánosné, a kitől született leányát Erzsébetet Barsai Ákos vette nőül.³⁶ Neje révén tehát a két feje-

delmi vetélytárral a lehető legközelebbi összeköttetésben állott. Szalánczi Erzsébet 1660. márcz. 9-én halt meg a Rákóczi hadai által szorongatott Déva várában. Rákóczy ép a Szebenbe szorult Barsait ostromolta, de ez nem tartotta vissza attól, hogy ne irjon neki vigasztaló sorokat: „Kegyelmed szomorúságát Isten vigasztalja, adjon helyette kegyelmednek egy tenyeren tomboló, friss, csillogok közt tombolót.”³⁷ *Bassa Tamás* Barsai párthíve lesz s ez azzal jutalmazza, hogy az 1659. febr. 26-án összehívott besztercei országgyűlés elnökévé teszi.³⁸ E tisztének illendően megfelelt. S bár Barsai rövid fejedelemsége alatt nem találtam más adatot szerepléséről, mégis valószínűnek tartom, hogy Barsai más, hasonló kitüntetésekkel is elhalmozta. De szüksége is volt rá, hisz az ellenpárt részéről sok veszélynek, késodásnak volt kitéve. Nemes János is följegyez egy esetet: 1659. decz. 25. „Tatár hirt hirdetvén a kézdí s orbai nemesség s község, Mikes György uram összegyűjtven minden rendeket, felment az Ojtozba, holott semmi nem lévén az hirben, onnan visszatérven kezdették a nemesség jóvait prédálni s házokat rontani a községgel együtt a lófő és darobontság. decz. 27. Voltam asszonyanyámnál ebéden, holott jelen lévén *Bassa Tamás*, Kun István s Kálnoki Mihály uramék több becsületes emberekkel együtt hozák meg, hogy *Bassa* uramnak s Kun István uramnak mindeneket elpredálták; felkelvén ebédőtől elszlottunk nagy szomorúsággal.”³⁹

Barsait fejedelemségében nem sokkal élte túl megbuktatója: Kemény János. Helyét Apaffi Mihály foglalta el. Ehhez látjuk csatlakozni *Bassa Tamás*t is. Már fejedelemmé tételén jelen van. 1661. nov. 28-ról írja Nemes János: „Ujlag szembe lévén Ali basa a fejedelemmel ő nagyságával, minden jóval ajánlá magát Ali basa mind a fejedelemnek ő nagyságának s mind pedig az ország-nak, igérvén arra is magát, hogy mint szeme fényére úgy vigyáz reánk s elegendő hadat is adván mellénk. Azután egy smaragdós medállal s kocsoktollal a fejedelmet megajándékozván, megkaftánoztatá a fejedelmet ő nagyságát; azután *Bassa Tamás*, Kassai Ferencz és Kun István uramékat is.”⁴⁰ Apaffi Mihály *Bassa Tamás*nak hozzá való hűségét szép adománynyal jutalmazza. 1662. jun 1-én a kolozsvári táborban kelt adománylevelével Zabolán kuriával, Páván, Kovásznán és Léczfalván részjóságokat ad neki.⁴¹

A következő év máj. 28-án vejevel Kun Istvánnal ő iktatja be Nemes Jánost a háromszéki főkapitányságba.⁴²

Még egy pár ő reá vonatkozó jellemző adatot találtam Nemes János naplójában. Szó szerint közlöm, mert így érdekesebbnek vélem. 1664. márcz. 19: „Mentünk Basa uramékkal s több becsületes emberekkel Szent-Iványba az Henter atyafiak osztoztatására, de nem admittálnak; onnan Basa uram s Kun István uramék jöttek hozzám Várhegyre s ott is hálának.” 1664. márcz. 31. „Mentem Nagy-Borosnyóra: akkor békéltettem meg Nagy-Borosnyót Basa Tamás urammal az ő kegyelme avassának elpredálása felől.” 1665. jun 19. „Vették fel a reánk háromszékiekre esett háromezer forintot *Bassa Tamás*, Mikes Kelemen, Kálnoki Mihály, Mihály Ferencz, Székely Balázs, Donát László, Cserei György, Apor Lázár és több becsületes emberekkel együtt, kiket a szék arra delegált.”⁴³

Utolsó éveinek legfényesebb napja, midőn 73 éves

³³ Szilágyi S. Erdély tört. II. k. 285. l.

³⁴ Szilágyi Sándor: Erd. orszgy. emlékek XII. k. 14, 159, 163. l.

³⁵ Nemes J. Naplója. Tört. Tár 1902. évf. 256. l.

³⁶ Naplója Tört. Tár 1902. 379. l.

³⁷ Dr. Vass M. jegyz. 7. l. (Lib. Reg. XXVII. 467.)

³⁸ Nemes J. naplója. Tört. Tár 1902. 382.

³⁹ Nemes J. naplója. Tört. Tár 1902. évf. 382, 386, 389. l.

³³ Szilágyi Sándor: II. Rákóczy György 146—162. l.

³⁴ Erd. orszgy. emlékek XII. k. 330.

³⁵ Nemes János naplója. Tört. Tár 1902. évf. 246. l.

³⁶ Daniel es. lev. 745.

korában megéri bájos unokájának, Kun Ilonának esküvőjét Bethlen Miklóssal.⁴⁴ (1668. máj. 12.) Ezután már csak Nemes János egy szomorú feljegyzését iktathatjuk ide: „1670. márcz. 24. Temették el szegény idvezült *Basa Tamás* uram testét.⁴⁵

Befejezte sok tekintetben érdekes életét. miután megérte Erdély összes fejedelmeit. Báthory Zsigmond alatt születik és Apaffi Mihály alatt hal meg. Tényke-léseiben a mint küzd, harczol, közügyekben szerepel, rabságban sinylődik és birtokait gyarapítja, az erdélyi nemes urak igazi példaképe nyilatkozik meg. Lapunk irányzatához képest csak vázlatosan foglalkoztam életével. Annak felőlőbb, főbb mozzanatait emelve ki. Mindenesetre különb tollra és különb figyelemre érdemes. Nyugodt vagyok felőle, hogy egykor ő is megtalálja életrajz íróját.

Már említettem volt, hogy két ízben nősült. Első neje Mikes Ilona, ettől születtek: *Ilona*, *Lázár* és *IV. Péter* nevű gyermekei. Második neje Kemény Erzsébet, de „ettől egy leánykájánál több nem volt, ez is kicsiny korában meghalt“.⁴⁶

*Lázár*ról adatom nincs; valószínűleg magtalanul fiatalon halt el.

*IV. Péter*ről is elmondhatjuk, hogy „nomen et omen.“ Mintha csak nagybátyját utánozta volna, ő is hűtlenségbe keveredett. Rákóczy ellenlbasaihoz csatlakozott. Nemes János igen szűkszavúan emlékezik meg erről az esetről: „1659. decz. 16. Mentünk Kaczára, ott értük el *Basa Péter* uramat.

1660. febr. 17. Fogták meg *Basa Péter* uramat s vitték Hermánból Fogarasba.

1660. febr. 18. Jött *Basa Péterné* asszonyom Bodfalvára Mikes uramhoz intercedálni az uráért.

1660. febr. 21. Hozták ki a Brassóban levő nemes asszonyokat Höltövénybe, hogy megeskettesenek *Basa* uram jovai és hol léte felől.“⁴⁷ *II. Rákóczy György* Kóvárba zárátja,⁴⁸ de ennek halála után a fogva tartott Ugron Istvánnal a várórséget felbujtatják, Mikes Jánost a kővári kapitányt fogságra vetik⁴⁹ s úgy szabadulnak ki. Kállay szerint 1666-ban, tehát még atyja előtt halt meg. Neje volt Cserényi Zsuzsa, kitől egy leánya: *Erzsébet* született. Ez úgy látszik még gyermekkorában elhalt.

Ilona osdolai Kuun Istvánné is csak egy esztendővel élte túl atyját. Nemes János naplójában reá vonatkozólag csak két adat van:

„1671. márcz. 1. Mentem Zabolára Kun Istvánné asszonyom teste koporsóba tételére.

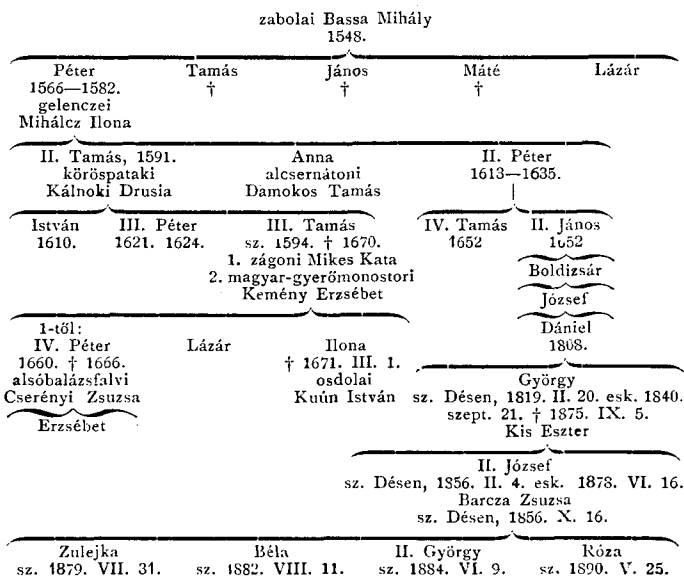
1671. ápr. 5. Mentem Zabolára Kun Istvánné asszonyom temetésire, kibem deficiált a *Basa* familia in utroque sexu, tudniillik *Basa* Ilonában.“⁵⁰ Forrásaink általában kihaltnak jelzik a családot ebben a *Basa* Ilonában. Cserei Mihály is „az én időmben deficiált régi familiák“ között sorolja fel a *Basa* családot.⁵¹ Ámde az alábbi adatok ennek ellenkezőjéről fognak meggyőzni.

A Désen lakó *Bassa Dánielt* 1807-ben Belső-Szolnok vármegye nemességének igazolására szólította fel. Ez armalis felmutatása mellett igazolta leszármazását, melynek alapján 1808. jan. 12-én 2073/808. sz. alatt „valóságos armalista nemesnek ítéltetik.“⁵² Az armalist *zabolai Bassa Tamás* Bánházi István kapitánysága alatti alhadnagy „viceductor“ és testvére *János* nyerik *II. Rákóczy Györgytől* 1652. nov. 14-én.⁵³ Ekkor kapott cíz-

merük: kék paizsban fehér lovon vágató pánczélos vitéz, jobbában törökfejes görbe kardot tart. Sisakdisz. nincs. Takarók: kék-arany, vörös ezüst.⁵⁴

A productionalis per alkalmával igazolva lett a leszármazást visszamenőleg eddig a két testvérig. A genealogiai continuitás tehát csak ezek atyjára nézve kereendő. Az adatok egybevetésével ez sem lesz nehéz. Mindenek előtt világos, hogy az armalist nyert *Bassa Tamás*, ki ekkor 1652-ben „viceductor“, nem lehet azonos a nagy *Bassa Tamással*, kiről tudjuk, hogy már 1650-ben Háromszék főkapitánya lett. A másik testvért, *Jánost* említi Kállay is.⁵⁵ Az igaz, hogy helytelen vonatkozásban. *IV. Péter* testvéreiül mondja Istvánt és Jánost az „1630“-ban készült *Genealogia Henteriadum* alapján.⁵⁶ Ezen genealogiai adatot az eddig előadottak után bátran kétségbe vonhatjuk. A nagy *Bassa Tamás* gyermekeire nézve adataink világánál tévedés fenn nem foroghat. Ugy látszik a genealogia készítő nem ismerte közelebről a családot. Tudott két testvérről, de azok egyikét már helytelenül nevezi meg, *Tamás* helyett Istvánt mond. Tudta valamelyes rokonai összeköttetésüket a nagy *Bassa Tamással* s korukat tekintve fiainak mondja. E téves genealogiából tehát legfeljebb annyit vehetünk át, hogy a két testvér *III. Tamással* valamelyes rokonai összeköttetésben volt. A continuitás megállapításában egészen a magunk adataira vagyunk utalva.

III. Tamás két testvérét, az 1610-ben fejvesztésre ítélt *Jánost* és az 1621-ben Magyarországra szaladt *Pétert* nem tekinthetjük az armalist szerzők atyjául. Ellenben *III. Tamás* nagybátyját: *II. Pétert* igen sok valószínűséggel állíthatjuk annak. Mindenek előtt a cronológiát kell tekintetbe vennünk. Ez a *II. Péter* legelőbb 1613. nov. 29-én van említve, a midőn Bethlen Gábor több előkelő székely urral együtt Béli Kelemen részére tartandó tanuvallatás foganatosítására rendeli ki.⁵⁷ Csak ő lehetett az, ki 1614-ben és 1635-ben Zabolán lustrál.⁵⁸

Ha *II. Péter* szerepléséről ismert három évszám mindegyikéhez hozzáadunk külön-külön 33 esztendőt, (ennyit kell egy generációra számítani) s azokat összeadva (1613 + 33 = 1646; 1614 + 33 = 1647; 1635 + 33 = 1668.) megkeressük az eredményül nyert összeg arányszámát, (1646 + 1647 + 1668 = 4961:

⁴⁴ Orbán Balázs: Székelyföld leírása III. k. 139. l.

⁴⁵ i. h. 408. l.

⁴⁶ Daniel cs. lev. 745. l.

⁴⁷ Nemes János Naplója. Tört. Tár 1902. évf. 256. 257. l.

⁴⁸ Kállay Ferencz: Székely nemz. eredete 227. l.

⁴⁹ Nagy Iván Magy. orsz. családai VII. k. 475. l.

⁵⁰ Nemes J. naplója. Tört. Tár 1902. évf. 529. l.

⁵¹ Br. Apor Péter versesművei 286. l.

⁵² Erd. főkormsz. 1808: 2073.

⁵³ Orsz. lev. 1652. Gyulshv. kápt. XXVI. Lib. Reg. 68.

⁵⁴ Mike S. Collect. Genal. Trans. A₁. k. 317. l.

⁵⁵ i. h. 227. l.

⁵⁶ Viszont Kis Bálint (Turul X. k. 132, 133. l.) Tamást és Istvánt állítja a táblára *IV. Péter* testvéreiül. Ezek 1657-ben a lengyel hadjáratban veszték volna el. Honnan meríti adatait?

⁵⁷ Szék. Oklv. IV. k. 101. l.

⁵⁸ Pálmai J: Háromszék csal. 54. l.

3 = 1653.) oly összeget kapunk, mely az armalis kelténél csak egy évvel nagyobb. Cronologiailag tehát bátran odaállíthatjuk II. Pétert az armalist szerzők atyjául.

A „Bassa“ családnév egyáltalán nem gyakori, de hogy *Zabolán* egy másik Bassa család is élt volna, már magában véve nem valószínű. Ismerve az 1602, 1614. és 1635. évbéli lustrumokat, bátran állíthatjuk, hogy nem is volt. Tehát a *zabolai* előnévvel nemesített két Bassa testvért is e családhoz kell számítanunk. Ezek genealogiai continuitását még a nagy Bassa Tamás nagyatyjának testvérében, a Mike Sándor által kihaltnak nem jelzett Lázárban lehetne keresni, de ez már annyira bonyolult, hogy komolyan mérlegelve csak a valószínűségek pusztá játékvá lesz. Táblázatunkon elhelyezett más tagokkal őket összeköttetésbe hozni nem is lehet. Mindezeket tekintetbe véve fogadtam el és állítottam föl a leszámrazást úgy, a mint az a táblán látható.

Apor Péter mondja egy helyen, hogy „régén nagy ember volt a *Basa Boldizsár*“,⁵⁹ de ezt a nemességszerző Jánosnak fiával azonosítani nem merem.

De különben is kutatásaink irányát most már Dés felé kell fordítsuk, a hol mint láttuk a család egy tagja nemesi igazolási perben szerepel. Itt találjuk a következő adatokat:

1708-ban Szatmárvármegyében siralmas bujdosásban lévén Szócs János özvegye Alvinczi Erzsébet, Désen a Kisszekeres-utczában lévő házhelyét a Debreczeni és Harangozó György háza mellett s földeket a gr. Bethlen Jánosé mellett, *Basa Istvánnak* adja el Pap Márton, Tálás Mihály és Tóth Márton Désről elbujdosott tanúk előtt.⁶⁰

Az 1820-ban összeirt Dész városi nemes birtokosok között szerepel *Basa Dániel* 2 telekkel.⁶¹ Ez kétségtelenül azonos a producenssel.

⁵⁹ Apor P. verses művei 122. l.

⁶⁰ Szoln.-Dobm. Monographiája III. k. 64. l.

⁶¹ U. o. 72. l.

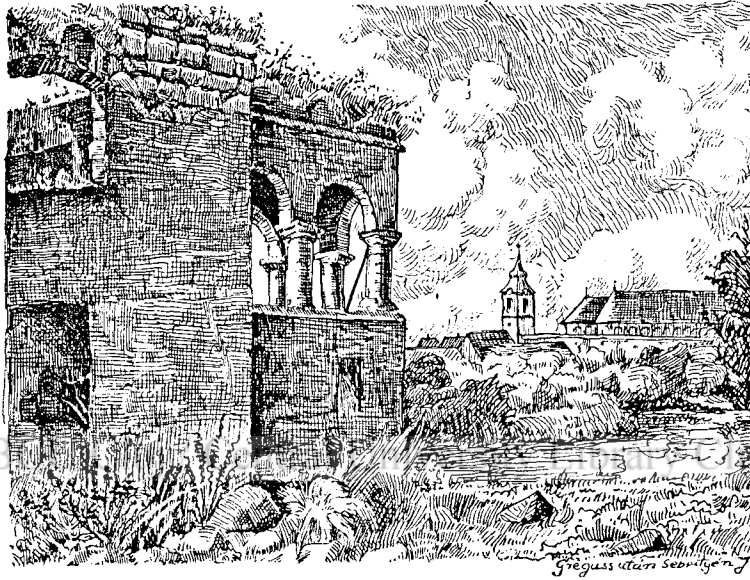
1866-ban a dési nemes jogú birtokos polgárok között találjuk *Basa Györgyöt*.⁶² Az előbbinek fia, szül. Désen 1819. febr. 20-án; házasságra lépett 1840. szept. 21-én *Kis Eszterrel*, meghalt 1875. szept. 5-én. Utódai a táblán elhelyezve. (Bassa György útján a családtól nyert anyakönyvi adatok alapján.)

Magam részéről az 1708-ban Désen birtokot vásárló *Istvánt* tekintem annak, a ki a család ez ágait oda kitelepítette.

Ugy vélem e családhoz tartozónak kell tartanunk még azon „*borberek*“ *Basa Mihályt* is, ki Barcsai Ákostól Segesvárt, 1658. decz. 9-én kelt adománylevéllel nyeri a fehérvármegyei Borsómezőn (alias Varmeg) azon jószágokat, melyek Udvarhelyi János kihaltával jutottak a fiscus kezére.⁶³

A család nevét, forrásaink hol Bassa, hol Basa alakban írják. Én az előbbihez ragaszkodom, bár jelelőseget annak nem tulajdonítok.

A mellékelt képen bemutatom Bassa Tamás kuriájának romjait. Maradványaiából is megítélhető, hogy az erdélyi nemesi kuriák legszebbjei közé tartozott. A szép fresko festményekkel ékes kuria 1848-ban még lakható volt. Tulajdonosa fedetlenül hagyta s az épület összedült. Kiszökellő oszlopos csarnokának igen szép portáléja volt. Ezt az új tulajdonos egy pisztolyért eladta. Ma a Mikes udvarban van. A portálé tetőzetén művészi faragványokkal övezett táblázatban a Bethlen és Kuun címer látható ezen fel-

Bassa Tamás kuriájának romjai Zabolán.

irattal: „Domum hanc augendo et reformando novam fecit Sp. ac Gen. D. Nicolaus Bethlen et D. Helena Kun Anno D. 1680.“⁶⁴

Sándor Imre.

⁶² U. o. 74. l.

⁶³ Mike S. Arch. Reg. Tom. I. pag. 68

⁶⁴ Orbán B. Székelyöld leírása III. k. 139, 140. l. és Varsárnapi Ujság 1871. évf. 182 l.

A gúnycímerekről.

Minden heraldikus megegyezik abban, hogy vannak címerek — még pedig fejedelmileg adományozottak, — melyek az adományos megszegyenyítésére, családjának örök időkre megbélyegzésére szolgálnak.

Ilyennek minősített címet kettőt ismer a világ heraldikája s mindkettő csodálatosképen magyar.

Az első V. László adta 1455, szent Lukács napján, a Sánkfalvi családnak.¹ Ez kék paizsban, négyes, zöld halmon ülő, balrafordult, arany majom, két első

lábával arany S betűt tart; zárt, koronás sisakjának dísz a paizsalak; takarói kék-arany színűek.

A második Rudolf királytól való, 1582-ből a Gutthay családnak — ez Csoma József kiváló heraldikusunk leírása szerint: ² „kék paizsban, zöld, hármas halom felett szaladó kos, melyen veres főveges, veres ruhás, természetes majom ül, oldalán görbe kard, markaiban keskeny, aranyszínű zászló; sisak-

¹ Siebm. Ung. Ad. Suppl. Taf. 100, Text 138.

² Turul VIII., 46, Csoma József «A Gutthay család címere.»

disz: zöld dombon, három természetes, száras, leveles lilium; takarók: kék-arany, veres-ezüst.

„A festett címerben, a paizsban határozottan fehér kecskét látunk, de az eredeti diploma ide vonatkozó szavai következők: „cuius fundum triugis viridis monticulus occupat, supra quem simia naturalis rubeo capa Turcica caput tecta, anterioribus utribusque pedibus hastam cum vexillo aurei coloris tenere arietique naturali insidens, veloci concitatoque cursu in dextrum scutilatus tendere cernitur.“

E két gúnycímerhez sorakozik — ha a heraldika ezen kétségtelen torzhajtását elismerjük — a harmadik is, mely szűkebb hazánk heraldikájának lenne specialitása.

E harmadik a gyeróvásárhelyi Batiz családé, Báthori István király adományából (kelt Niepolomice, 1583. február 7-én gyeróvásárhelyi Batiz Mihály részére, kit a nem nemes állapotból emel ki a királyi kegy), tehát még mindig a heraldika jó korszakából. E címer: sárga paizsban jobbra fordult, természetes, szarv nélküli jávorszarvas fej, homlokába furódó, két tollas nyilvesszővel; nyílt, koronás sisakjának disze a paizs-

alak; takarói sokszínűek. Az eredeti armalis e címert így írja le: „Scutum videlicet triangulare aurei coloris, in cuius campo caput alcis duabus sagittis in fronte tractum depictum est; scuto incumbit galea militaris, cuius summitati regia corona est imposita, ex qua caput alcis non dissimile in scuto depicto eminet. Scutum lemnisci aurei et cinericii coloris, ex summitate galea defluentes per utraque latera egregie exornant, quem admodum haec omnia in capite seu principio praesen[tium literarum] nostrarum depicta, et [docta] manu pictoris suis [appropriatis] coloribus clarius coop. conspicitur. Tehát csak a takarók színe nem talál a szöveggel a festésben; u. i. a szöveg arany és szürkének mondja, helyesen a paizs-szín és paizskép színe szerint, míg a festmény takarói tarka-barka színűek.

A szöveg a címerállatot „alces“-nek nevezi; Páriz-Pápai szótára szerint *alces* = jávor, szamár szabású vad állat. Finálnál *alces* = jávorszarvas; tehát legvalószínűbben jávorszarvast szánt a királyi kegy e címerbe.

A címerfestményen magán határozottan szamárfejet látunk; színe sötétszürke, hosszú fülei, ezek közt

nehány felálló sörte, valamint az állán is. Kifejezése első pillanatra már hosszufülű, türelmes háziállatunkat juttatja eszünkbe.

A jávorszarvas a címer adományozásának idején nálunk is élt s vadászat tárgya volt. A festő tehát, ha maga elé nem is állíthatott mintát, de láthatta, vagy hallomásból tudhatta, hogy a jávornak szarva van s e legjellemzőbb ismertető jelét nem hagyta volna el, ha jávorszarvast akart volna ábrázolni. — Nősténye szarvatlan bár, de nem tartom valószínűnek, hogy jávortehenet festett volna, hisz erre esetet élő (nem képzelt, pl. furia, sasszüz stb.) állat ábrázolásánál, a heraldikában nem ismerek. Azt hiszem, nem tévedek, ha e címerfestményben a pictor csinyjét, tréfáját tételezem fel.

A címer különben, bár heraldikailag nem kifogástalan — festése sem művészi, mégis a festő meg lehetőséggel intelligenciájára következtethetünk belőle. Ugy a paizsképen, mint a sisakdiszen az állat feje gondos, szép, erőteljes kidolgozású. A paizs háromszögből formált renaissance. Kerete többször tagolt, arany színű; lapja chromsárga. A sisak jobbrafordult, keresztrácsos, helyes rajzú és arányú. Koronája arany, leveles. Takarói szétesők, erőltetett hajlásuk; színük mindkét oldalon arany, ezüst, vörös, kék, fekete, össze-vissza. Heraldikailag a takarók eme nem egyöntetű színezése esik legnagyobb kifogás alá. Feltűnő, hogy e címer nincs keretbe foglalva, mi úgy a mohácsi vész előttiéknél, mint ez utániaknál nagy ritkaság.

Ez lenne — festőnk jóvoltából — a harmadik magyar gúnycímer. Nézzünk azonban végig kissé a világ heraldikájában — vajjon nem akadna-e párjuk, vajjon ugyanazon motívum, mi ezeket „gúnycímerékké“ teszi, nincs e más, idegen s előkelő címerekben? Vegyük első sorban a hercegi családokéit.

Fitzgerald leinsteri herceg (1766, március 16. óta)³ címere: ezüstben két harántkereszt; sisakdisz *orangutan* menő helyzetben, derekán arany, lánczos övvel; takarói kék-ezüst; a címert kétoldalt egy-egy ágaskodó és szembe néző orangután őrzi, mint telamon.

A Lubomirski hercegek címérében szembeforduló szamárfej van, vörös mezőben.⁴

A Salm sisakdisz két természetes szamárfül.⁵ Ugyanez a Salm Reiffenscheidt Raitz hercegi címer egyik sisakján,⁶ valamint a Salm Reiffenscheidt Krautheim család hercegi címérének egyik sisakdisze.⁷

A Trauttmansdorf hercegi címer egyik sisakjának disze két bivalyszarv közt növekvő, karnélküli férfitorzs, szamárfülekkel.⁸

A Helczl család sisakdisze ugyanez.⁹ Ezekon kívül a porosz és német címerekben igen gyakran találkozunk hasonló tartalmú paizsokkal és sisakdiszekkel — vajjon ezek miért nem „gúnycímerek“?

A Sánkfalvi címer sisakdisze nagyjában azonos a Fitzgerald címérével. Ez utóbbi bizonyára — már viselőjének rangjánál fogva sem „gúnycímer“, a hasonlóságból kifolyólag tehát az utóbbi sem lehet az.

A Batiz címer — ha paizstartalmát és sisakdiszét a festés szerint és nem a szöveg szerint tekintjük — akkor sem gúnycímer, hisz a Lubomirski stb. címerekben is megtaláljuk azon motívumokat, melyek a bemutatott Batiz címert gúnycímernek minősítené.

³ Siebm. Europäische Fürsten I Bd Taf 142.

⁴ Siebm Fürsten d. röm. Reichs Taf. 177 és 178 (a baloldali telamon paizsában.)

⁵ Siebm. Fürsten d. röm. Reichs Taf. 303.

⁶ „ „ „ „ „ „ 304.

⁷ „ „ „ „ „ „ 305.

⁸ „ „ „ „ „ „ 357, 358 és 360.

⁹ „ „ „ „ „ „ 359.

A Gutthay czímerre analog esetünk nincs, azonban ezt sem lehet gúnyczímernek minősíteni. Hisz ha feltételezzük — és jogosan — hogy a czímer szerzője udvari bohóc volt — úgy ennek egyik remek alakítását örökíti meg. S ez bizonyára nem vált szégyenére szerzőjének, ha megérdemelte vele a nemességét és czímert. Foglalkozása ha nem is volt oly dicső, mint a harcosé, de nem volt megszégyenítő sem.

Az udvari szakácsok mestersége sem volt szép

— legalább szemünkben s mégis gyakran látjuk czímereinkben a szakácság symbolumait — ezért még sem lehet ezeket gúnyczímereknek minősíteni (Szalay czímer).¹⁰ Tehát gúnyczímer — fejedelmi adományképen eddigelé nincs. Fejedelmi kegy nem emelhetett és gúnyolhatott egyben, e két fogalom kizárja egymást.
Sebestyén József.

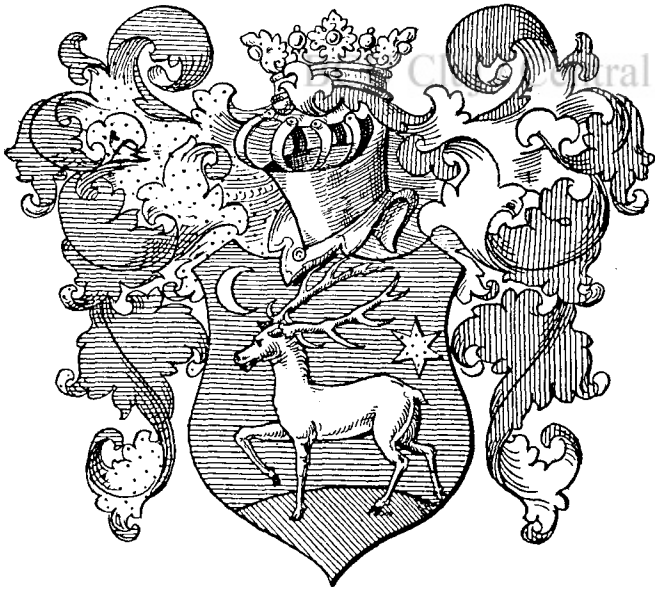
¹⁰ Gen. Füz czimerkönyv-melléklete, 9. folyószám.

Adatok a csik-madefalvi Ferenczi család történetéhez.

Ezen csikszéki törzsgyökeres székely család neve régebbi okmányokban majd „Ferencz“- , majd „Ferenczi“-nek iratott.*

(6.) József volt az, ki ősfészket elhagyta és mint jónevű orvos nem csak magas rangra emelkedett, de családjának jövőjét is — főképp Kolozs megyében — biztosította. Gondoskodott arról is, hogy nemesi származása kétségbe ne vonassék, miért Csikszéktől nemesi bizonyítványt adatott magának, melyben (3) Jánostól való leszármazása — úgy a mint ez a táblán látható — igazolva lett.

Hogy a nagyszámú csikszéki részint kihalt, részint ma is virágzó Ferencz és Ferenczi családok mily vérségi összeköttetésben állanak a madefalvi Ferenczikkel, azt eldönteni nem tudjuk.

A csikmadefalvi Ferenczi család czimere.

Források (illetőleg irodalom):

N. I. IV. 160 és XIII. 236. l. — Mike S. — S. KK. — Tagányi K. — Sz. Oklt. — Családi közlés és okmányok. — Jegy.

Rangemelések (nemességre vonatkozó adatok):

Lófőség kelt Gyulafejervár, 1653. III. 12-én, II. Rákóczi Györgytől madefalvi Ferenczi (1.) István részére. (Orsz. lt.: 1653. Gy. K. 26. Lib. Reg. 129—130. l. — S. KK. — Tagányi K.)

Nemesi bizonyosság-levél, kiadta Csikvármegye 1824. III. 8-án Ferenczi (6.) József Erdélyország főor-

* Még a Ferencz, Lőrincz stb. keresztnév is «Ferenczj», «Lőrinczj» stb. alakban iratott. (Lásd: Sz. Oklt. V. köt. 269. l.)

vossa részére. (Aláírva Sándor Mihály főbíró és Henter János főjegyző által.) — (Eredetije: özv. Ferenczi (13.) Gyuláné birtokában.)

Czímer:

Kék paizsban zöld téren lépdelő természetes színű szarvas a jobb felső sarokban szarvaival befelé fordított ezüst holdsarló, a bal sarokban pedig hatágú arany csillag által kísérve. — Sisakdisz: nincsen. — Takarók: kék-arany; vörös-ezüst. (Családi közlés és pecsétek után.)

1. István, 1653.

2. talán: András

3. János

4. Mihály

5. Péter

6. József, sz. 1775, † 1836.
felső- és nagy-bányai (szabadszállási)
Szabadszállási -agnes
sz. 1785, egyb. 1806, † 1858.

7. Ferencz
sz. 1812, † 1874.
Gundel Franciska kézdj-szentléleki Hodor Károly
† 1892 elbít. sz. 1796, egyb. 1836 elött, † 1881.
def. sz. 1821, egyb. 1841,
† 1893.

8. Mária
sz. 1812, † 1874.
Kézdi-szentléleki Hodor Károly
sz. 1796, egyb. 1836 elött, † 1881.
def. sz. 1821, egyb. 1841,
† 1893.

9. László
sz. 1817, † 1873.
† 1878.
Bartha Gyula
† 1848.

10. Agnes
† 1878.
Bartha Gyula
† 1848.

11. József
sz. 1849, † 1902.
vadadi Filip Ida
egyb. 1874.

12. Lajos
sz. 1851.
nagy-bérvői Boer Antonia
sz. 1838, egyb. 1878.

13. Gyula
sz. 1859, † 1903.
nagy-bérvői Boer Anna
sz. 1864, egyb. 1885.

14. István
sz. 1861, † 1874.

15. Ilona
sz. 1875.
Gál Elemér
† 1903.
Apáthi Árpád
sz. 1868,
† 1894.

16. Mária
sz. 1875.
Gál Elemér
† 1903.
Apáthi Árpád
sz. 1868,
† 1894.

17. Erzsébet
sz. 1875.
Gál Elemér
† 1903.
Apáthi Árpád
sz. 1868,
† 1894.

18. Etelka

19. Klára

20. László

21. Anna

22. József

23. Imre

24. Anna

25. Balázs
† 1900.

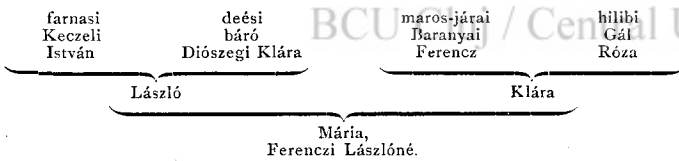
26. Dóra
sz. 1898, † 1902.

Családtagok. a) A táblán láthatók:

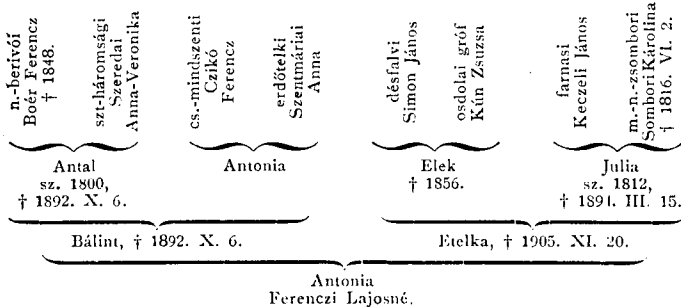
(1.) István 1653-ban lófőséget nyer.

(2.) Talán András, ki a táblán el nem helyezhető tagok között említve van.

- (3.) János primipilus, Mádéfalván, Madarason és Dánfalván birtokos.
- (4.) Mihály kapta a madéfalvi,
- (5.) Péter a madarasi* és dánfalvi** birtokot az osztozás alkalmával.
- (6.) József sz. 1775-ben, † 1836. VIII. 28-án Kolozsvárt 61 éves korában, házasságának 30-dik évében. — Erdélyország főorvossa és kormányiszéki tanácsos. Pályáját 1802-ben kezdte mint Doboka vármegye physikussa. — 1812-ben Kolozsvárra tétetett át és 1826-ban lett főorvos. (Gyászjelentés az Erd. Nemz. Muz. könyvtárában.) — Neje Szabadszállási Ágnes sz. 1786-ban, egyb. 1806-ban, † 1858. XI. 21-én. Leánya volt: Szabadszállási Istvánnak al-csernátoni Csernátoni Teréz- (Rózália)-tól, ki 1806-ban halt el.
- (7.) Ferencz magtalan halt el 1892-ben. — 1838-ban udv. canc. fogalmazó, majd cs. kir. tanácsos, végre m. kir. legfőbb törvényszéki rendes bíró. Neje Gundel Franciska 1874-ben még élt; férjét özvegyen hagyta hátra.
- (8.) Mária sz. 1812-ben, † Kolozsvárt 1874. II. 20. — Férje Hodor Károly sz. 1796. V. 22-én, egyb. 1836 előtt, † 1881. VI. 11-én. — Előbb főkormányiszéki irnok, azután Doboka vármegye táblabírája. 1837-ben adta ki „Doboka vármegye természeti és polgári Esmértetését.“
- (9.) László sz. 1817-ben, † Korpádon 1873. III. 4-én, 56 éves korában. 1836-ban hadapród a báró Geramb huszárezredben. A katonai pályát otthagyván, megnősült és átvette korpádi birtokát. Kolozsmegyének bizottsági rendes tagja volt. — Neje Keczei Mária sz. 1821-ben, egyb. 1841-ben, † 1893. VI. 27-én 72 éves korában.

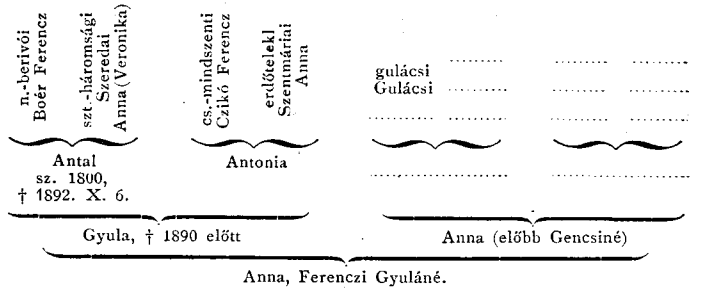
- (10.) Ágnes, † 1878-ban. — Férje Barta Gyula egyb. 1836 után, 1848-ban az oláhok ölték meg Zalatnán.
- (11.) József sz. 1849-ben, † Korpádon 1902. I. 20-án, 53 éves korában. Kolozsmegye törvényhatósági bizottsági virilis tagja és tiszteletbeli főjegyzője, korpádi birtokos. — Neje: Filep Ida (egyb. 1874-ben). Filep István (sz. 1812, † 1898. I. 10-én) és Gút Mária († 1885. XI. 9.) leánya.
- (12.) Lajos sz. Korpádon 1851. VII. 6. Él. Kolozs-

* Madarason 1602-ben élt egy Ferenczi (Ferencz) János szabad székely. (Sz. Oklt. V. 103.) sz. 223. l.)
 ** Csik-dánfalvi Ferencz István, János és Máté 1635 (1638?) V. 12-én nyertek armálist (Orsz. lt. Gy. K. 19. Lib. Reg. 49. — SKK. — Tagányi K.)

megye bizottsági tagja, mgy.-ujfalusi birtokos. — Neje: Boér Antonia sz. 1858-ban, egyb. 1878. XII. 16-án. Él.

- (13.) Gyula sz. 1858-ban, † Kolozsvárt 1903. X. 17-én, 45 éves korában, temetve lett Korpádon. Kolozsmegye bizottsági tagja és birtokos. — Neje: Boér Anna sz. 1864-ben, egyb. 1885-ben. Él.

- (14.) István sz. 1861-ben, † Kolozsvárt 1874. III. 21-én, 13 éves korában, temetve lett Korpádon.
 - (15.) Ilona sz. 1875-ben. Él. — Férje dr. Apáthi Árpád sz. 1868, egyb. 1894-ben. Él.
 - (16.) Mária. Él. — Férje Gál Elemér szolgabíró, egyb. 1903. XI. 20-án. Él.
 - (17.) Erzsébet. Él. — Férje Gál Péter birtokos, egyb. 1908. XI. 20-án. Él.
 - (25.) Balázs, † 1900-ban.
 - (26.) Dóra, sz. 1898-ban, † 1902. II. 25-én.
 - (18.) Etelka
 - (19.) Klára
 - (20.) László 19 éves
 - (21.) Anna
 - (22.) József 18 éves
 - (23.) Imre 16 éves
 - (24.) Anna
- } élnek.
- (25.) Balázs, † 1900-ban.
 - (26.) Dóra, sz. 1898-ban, † 1902. II. 35-én.

b) A táblán el nem helyezhetőek:

Alsó Ferencz András és Felső Ferencz András Madéfalváról — a mint ez a székben kvártélyozó német katonák zsarolásairól szóló 1701-ben folyt vizsgálatból kitűnik — panaszt emeltek. (Sz. Oklt. VII. 1393. sz. 75 és 76. l.)

Birtokviszonyok.

- Földtehermentesítési kárpótlást nyertek:
- (6.) József örökösei é. p. — Neje: Szabadszállási Ágnes és gyermekei:
- (8.) Mária, Hodor Károlyné,
- (9.) László és
- (10.) Ágnes Bartha Gyuláné: Magyar-Ujfalu, Csomafája, Szótelke (Dob. vm.); Korpád, Meregyő (Kol. vm.);
- (9.) Lászlóné, Keczei Mária: Menyő, Dabjon (K.-Szol. vm.) nevű községekben volt birtok után.

1893-ban (12.) Lajos Magyar-Ujfaluban 752 kat. holdat birt (Lőrintei J. Magyarország nagybirtokosai.)

Jelenleg bir a család: Korpádon, Magyar-Ujfaluban és Solyomkőn.

Vallás.

A család róm. kath. vallású.

Gyulai Rikárd.

Belső-Szolnok megye nemesi összeírása 1676-ból.

(II. és befejező közlemény.)

Giróth.

Tamás Demeter	Tamás Sándor
Tamás Gergely	Tamás Mihály (<i>kihúzza!</i>)
Tamás Péter (<i>kihúzza!</i>)	Mikle György.

Szükerék.

Tarczsa Dán	Jakab Gergeiy
Kerekes János (<i>kihúzza!</i>)	Borsa János
Flore Aloksza	Dragumér Tivadar
Jakab Lár János	Pap Farkas
Jakab Demeter	Kis Lukács

Szilágyi Péter.

Alsó-Gyékényes.

Nemes Ignác.

Processus Egreg. Georgii Szabó de Sajóudvarhely.

Bethlen.

Polyák István	Szígeti György
Murányi János	Czekei György
Kis Ferencz	Erős János.

Somkerék.

Szabó Márton	Kovács István
Szabó Gáspár	Tárkányi Péter
Szabó Mihály	Legényei András
Szarvadi István	Szabó András

Dán Vajda.

Sajó-Udvarhely.

Szabó György	Péter Deák.
--------------	-------------

Malom.

Gellért György	Gellért Márton
----------------	----------------

Processus egreg. Stephani Gréb de Retteg.

Kudu.

Kovács István uram.

Kis-Kajon.

Tót Lukács	Bilcz György
Tót János	Bilcz János
Tót György	Tót Grigojre
	Bilcz Gergely

Processus egr. Andreae Zilahi de Retteg.

Alór.

Oláh Mihály uram	Szalárdi Dávid úr.
	Jenei István úr.

Arbó.

Nemes László	Nemes Jónás
Nemes György	Nemes Petrács
Nemes Kosztin	Daán Petrács

Mihályfalva.

Tamás László	Tamás János.
--------------	--------------

Retteg.

Székely Mihály	Gréb István
Tyukodi Mihály	Moldovai György
Nagy Balázs	Csizmadia Márton (<i>kihúzza!</i>)
Lakatos András	Hajdú Péter
Suba János	Váradi Mihály
Szabó János Ürögdi	Hajdú István

Csernátoni Mihály	Székely István (<i>kihúzza!</i>)
Szilágyi József	Zilahi András deb.
Lakatos Péter	Zondor György ¹
Regina István	Tószegi Mihály
Szabó Márton	Bothfalvi István
Szabó György	Deák Mihály
Kolozsvári István	Máramarussi László

Leleszi János

Csicsó-Ujfalu.

Mákszin György pap.

Alsó-Ilosva.

Koncz Pál uram

Detári Gábor uram.

Horgaspatak.

Máté Moiszin	Bojér János
György Jónás	Buzure Demeter.

Hollómező.

Bota János	Lár János
Bota György	Bota Axim.

Pecsétszeg.

Farkas Paskuly (<i>kihúzza!</i>)	Petrucz Demeter
Kisszakmári György	Petrucz Gergely
Szakmári János	Petrucz Simon

Szakmári Gábor.

Processus egr. Stephani Hunyadi de Deés.

Nagy-Ilonda.

Gicz Miklós	Pap Lázár
Gicz János	Bese Marian
Gicz Iváncza	Praeda János
Gicz Gergely	Typava János
Gicz Tamás	Soltucz Márton
Typava Farkas	Soltucz László

Soltucz István.

Sósmező.

Vajda Marian	Vajda Farkas
Vajda Miklós	Vajda János

Vajda Gergely.

Torda-Vilma.

Pap János	Bartos Kristóf
Butuza János	Popa Kriszte

Horgás László.

Karulyfalva.

Karuly Péter	Karuly János
Karuly Simon	Karuly Dán

Karuly István.

Kaczkó.

Gyepessi János	Tamás Tivadar
Prodán Máté	Prodán Vaszily
Prodán Tamás	Prodán Simon

Prodán Gliga.

Szeletske.

(Senki sincs felvéve.)

¹ Oldalt megjegyezve: debilis.

*Processus egr. Michaelis Varga de Josip Lapos.***Josip-Lapos.**

Varga Gáspár	Szász János
Varga Mihály	Szabó András
Szász Márton	Szász András

György D. János.

Damokosfalva.

Molnár János.

Rogoz.

Pap János	Pap Vaczkán
Marosán Demeter	Pap Grigojre
Pap Tivadar	Nyikita Gergely.

Oláh-Lapos.

Páska Simon	Páska László
Páska Jónás	Pap Simon
Páska Jonucz	Pap Praekup
Pap Joszip	Pap Simon

Pap Tivadar.

Ungurfalva.

Kozmucza Farkas	Sánta Buda Tivadar
Buda Grigori	Buda Lupul
Buda Illyés	Buda Eleksza
Buda Simon	Buda Gábris (<i>kihúzza!</i>)
Buda Péter	Kozmucza Jeremiás
Buda Kozma	Buda Stefán
Buda Tamás	Buda Jónás maior
Buda Mihály	Buda Jónás minor.

Buda Mákszin

Buda Lukács

Buda Jónás (*kihúzza!*)**Rohi.**

Germány János

Germány Farkas

Disznópatak.

Haragos László

Haragos Stephán

Haragos Demeter.

Felső-Szöts.

Gurzo Pinthe	Gurzo Lupul
Gurzo Birtalan	Gurzo Demian
Gurzo Vaszily	Gurzo Gavrilla
Gurzo Stephán	Gurzo Tivadar
Gurzo Axim (<i>kihúzza!</i>)	Gurzo Vaszilia
Gurzo Grigoné.	

Tőkés.

But Ignác	Csora András
But András	Csora Kyra
But Péter	Popa Grigoné
But Tivadar	Bekis Vaszily
Csora Petre	Bekis Simion
Csora Ignác	Popa Petras
Csora Tivadar	Popa Mihály. ¹

Macskamező.

Román Pap Jónás

Román Pap Jonucz.

Közli: **Dr. Lukinich Imre.**¹ Oldalt megjegyezve: de ez most Kőfarkon lakik.**A csikszentsimoni Endes család levéltára.**

1544—1659.

II. közlemény.

24. Csikszenttamás, 1587. okt. 6. (Szent-Ferencz nap után való kedden.) Szenttamási Biró Pál nemes ember, Gecző Antal, Bőjte Ferencz darabantak, Opra Pál, Biró János, Varga Balázs fejedelmi jobbágyok bizonyítják, hogy Csurra Mihók magát Lázár Farkasnak jobbágyul kötötte.

(Eredeti Papiros 33-21 cm. Alján hat, sárga viaszba nyomott gyűrűpecséttel. Közölve Szék. Oklvt. V. köt. 142. l.)

25. Csikszenttamás, 1587. nov. 28. (Szent-Katalin asszony nap után való szombaton.) Szenttamási Biró Gergely és Pál bizonyítják, hogy Akács Balázs egy tömlőért és 2 frtért földet adott örök áron Lázár Farkasnak.

(Eredeti Papiros 33-21 cm. Alján két, sárga viaszba nyomott gyűrűpecséttel. Ezenkívül közölve Szék. Oklvt. V. köt. 143. l.)

26. Hely nélkül. (Csikszenttamás?) 1587. jun. 29. (Szent-Péter és szent-Pál nap tájánt.) Csikvaicsácsi Biró Mihály és Péter (ez a két név utólag kihuzva) és csicsói Koncz István tanúvallatást tartanak szenttamási Igyártó János ügyében, a ki panaszozza, hogy Lázár Farkas elfoglalta az ő kapuja előtti földet.

(Fogalmazvány. Papiros 33-21 cm.)

27. Csikszenttamás, 1589. jan. 17. (Szent-Antal confessor napján.) Szenttamási Biró Pál, Gurzó Tamás és jenőfalvi Márkus Pál bizonyítják, hogy Antal Pálné, Böröcsényi Borbála három ház jobbágyát Rákosfalván és Amadefalván eladta Lázár Farkasnak.

(Eredeti Papiros 33-21 cm. Alján három, sárga viaszba nyomott gyűrűpecséttel. Közölve Szék. Oklvt. V. köt. 143-144. l.)

28. Csik-Szereda, 1589. ápr. 9. Szentkirályi Szemere Mihály Csik, Gyergyó és Kászton székek főkirály-

birája, zsögödi Mikó János és Pókai Jakab bizonyítják, hogy szenttamási Lázár Farkas és csicsói Lázár Ferencz a maga és édesanyja néh. Lázár János özvegye Apor Margit nevében egyezsége léptek, mely szerint a néh. Lázár János által Lázár Farkastól kölcsön vett 100 tallér fejében Apor Margit zálogba veti Borsován és Rákoson levő birtokait és jobbágyait.

(Eredeti Papiros 33-21 cm. Három, sárga viaszba nyomott gyűrű pecset némi nyomaival XVIII szbeli másolatban is.)

29. Gyulafejérvár, 1589. márcz. 1. (feria quarta proxima post dominicam Reminiscere.) Báthory Zsigmond elrendeli boldogasszonyi Pap Gábornak, karczfalvi Illyés Jánosnak, Ladó Péternek, Péter Ferencznek, jenőfalvi Márkos Gergelynek, szenttamási Biró Pálnak és Gurzó Máténak, hogy szenttamási Lázár Farkas peres ügyében tartsanak tanúvallatást.

(Eredeti Papiros 33-21 cm. Alján három viaszba nyomott pecsét töredékeivel.)

30. Csikvaicsácsi, 1590. ápr. 16. (feria secunda proxima post dominicam ramis palmarum.) Vacsaicsácsi Fejér István és Lázár András jelentik Báthory Zsigmond fejedelemnek, hogy szenttamási Lázár Farkas juhainak elhajtása ügyében tanúvallatást tartottak.

(Eredeti Papiros 33-21 cm. Kivül két, sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét.)

31. Csikszenttamás, 1591. okt. 9. (Szt-Dénes napján.) Szenttamási Biró Pál és Kedves Péter bizonyítják, hogy „a fejedelem atya tulságosan rajta lévén és az éhségnek és drágaságnak gyakorlatos volta köztük forogván”, kényszerítve volt Benő Péter a szenttamási határon egy földet eladni Lázár Farkasnak 1 frtért és 30 pénzért.

(Eredeti. Papiros 26—21 cm. Alján két, sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét.)

32. Csikszenttamás, 1592. jul. 4. Jenőfalvi Markos Pál és Markos Imre bizonyítják, hogy jenőfalvi Bernáld János azon feltétel alatt, ha öröksége perlésétől eláll, ő magát Lázár Farkasnak jobbágyul köti.

(Eredeti. Papiros 30—21 cm. Alján két, sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét)

33. Csikszenttamás, 1592. jul. 25. (Szent-Jakab napján.) Szenttamási Gurzó Tamás, jenőfalvi Márkos Pál és Seres András bizonyítják, hogy szenttamási Széles Máté fejedelmi veres darabant 2 frtért egy földet adott zálogba Lázár Farkasnak.

(Eredeti. Papiros 30—20 cm. Alján két, sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét)

34. Csikszenttamás 1592. szept. 2. (Kisasszony nap előtt való szeredán.) Madarasi Borbély István és Lőrincz deák szenttamási iskolamester bizonyítják, hogy Benyó Mihály a nagy drágaság miatt 2 frtnyi adósságát nem tudván megfizetni, ezért a szenttamási határon két földet örök áron Lázár Farkasnak adja.

(Eredeti. Papiros 33—21 cm. Alján két, sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét.)

35. Alsó-Csernáton, 1593. decz. 20. Alsócsernátoni Beke Ferencz, Csiki Mihály, Csiki Miklós és Molnár Lőrincz bizonyítják, hogy Tőke Mihály pere gondozása fejében magát Lázár Farkasnak jobbágyul kötötte.

(Eredeti. Papiros 33—21 cm. Alján négy, sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét. Közölve Szék. Oklvt. V. köt. 152, 153. l.)

36. Csikszenttamás, 1594. jan. 6. (Vizkereszt napján.) Jenőfalvi Szász István és szenttamási Varga Ferencz bizonyítják, hogy Molnár Balázs, mivel Lázár Farkas „megmenté a haláltól és megfizeté Balás Jánosnak az (elveszett) tömlőről“ magát ő neki jobbágyul köti.

(Eredeti. Papiros 28—19 cm. Alján két sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét. Közölve Szék. Oklvt. V. köt. 153, 154. l.)

37. Gyulafejérvár, 1594. nov. 1. Báthory Zsigmond csikszenttamási Lázár Farkasnak a lófősegre emelt Bőre Máté szenttamási jobbágya helyett egy jobbágytelket adományoz Szenttamáson.

(Eredeti. Papiros 27—41 cm. Alján vörös viaszba papirra nyomott középpécset. Közölve Szék. Oklvt. V. köt. 154, 155. l.)

38. Csikszenttamás, 1594. decz. 1. (Szent-András nap után való csütörtökön.) Szenttamási Gurzó Tamás, jenőfalvi Ladó Péter és Osváth Miklós rákosi fejedelmi drabant bizonyítják, hogy Lázár Farkasnak Karda Lukácsért több megnevezett jobbágy kezességét vállal.

(Eredeti. Papiros 31—21 cm. Alján három, sárga viaszba nyomott gyűrűpecsét. Közölve Szék. Oklvt. V. köt. 155, 156. l. Itt azonban a nevek önkényesen elferdítve.)

39. Hely nélkül. 1594. okt. 8. (Sabbato proximo post Francisci confessoris.) Tanuvallatás Bőre Mihálynak Bagos Pál és László András általi megveretése ügyében. (Tanúk többnyire Sándor István csikszenttamási jobbágyai.)

(Eredeti. Egészen elfakult, töredezett papiros 23—20 cm. Kivül pec-ét nyoma.)

Sándor Imre.

Pótlás.

A mult számunkban közöltük Gyulai Rikárd tollából a *medgyesfalvi Angyalosi* család történetét érdeklő adatokat. Ezek kiegészítésül *Dr. Vass Miklós* kaposvári főgymnasiumi tanár úr szivességéből álljanak itt még az alábbiak is.

1. Iktári Bethlen Farkas fiai Gábor és István elismerik bögözi Farkas Ferencz, szentmiklósi Pókai Balázs és *kisegrestői Angyalosi János* deák előtt, hogy homoródszentpáli Kornis Farkas a nagyatyjuktól, szárhegyi Lázár Andrástól maradott és nála levő javaikat épen és fogyatkozás nélkül átadta nekik. *Segesvár, 1000. jan. 20.*

2. Ez az Angyalosi János azonos a leszármazáson (Gen. Füz. IV. évf. 4. l.) *z. Jánossal*, kinek Szigethi

Erzsébet volt a neje, a kit 1738-ban fiával *Istvánnal*, Péchy Simon egyik leányának Juditnak urával I. Rákóczy György szombatosság miatt perbe fogott, az öreg kérte, hogy a keresetet szüntessék meg, „mert mi nem judaizáltunk“.* (Keresztény Magvető 1880. 6. füzet.)

3. *Angyalosi István* nejének Péchy Juditnak halálozása 1641. aug. 25. és okt. 16. között történt. (Keresztény Magvető 1882. évf.)

* Kérése daczára fej- és jószágvesztésre ítéltetett 1638. jul. 17-én testvéreivel *Zsuzsánnával*, Kénosi Ferencznével és *Krisztinával* Farkas Ferencznével együtt. Szoln. Dob. Monogr. III. k. 97. l.)

Szerk.

Kérdések. — Feleletek.

18. *Szotyori Dr. Nagy Kálmán* úr (Debreczen, Hatvan-u. 15. sz.) kéri olvasóinkat, hogy a *szotyori Nagy* családra vonatkozólag esetleg rendelkezésükre álló adatokat vele közölni sziveskedjenek.

19. *Sényi László* úr (Marosvásárhely) kérdezi, hogy kik voltak Baresai Györgyné, *Toldalagi Teréz* és Bánffi Lászlóné, *Bethlen Róza* szülői?

20. *Felsőzsegi Kálmánné* (Dicsőszentmárton) bukovecezi Papp Antal és rákóczi Paresetics Otília őszeit keresi. Megjegyzi, hogy a család Krassó-Szőrény megyében Facseton lakott. Továbbá szüksége van a galgóczi *Kőszegi*, nyíren-dobosi *Kecskeméti*, lemhenyi *Sigmond* és bukovecezi *Papp* családok czimereire.

21. *Kolosy István* es. és kir. huszárszázados úr (Budapest, IX. Ferencz-körut 38 sz.) a *Kolosy* családra keres adatokat a XVI. századig bezárólag.

14-hez: Az 1898. szept. 27-én elhalt mezőkövesdi Ujfalvi Gyula szomorújelentésén, a gyászolók között, mint ennek nagy-nénjei szerepelnek *Br. Huszár Mária*, *Br. Mertensné* és *Br. Huszár Károlina*. Úgy vélem, hogy ezek a *mezőkövesdi Br. Huszár* család tagjai, de táblázatukon elhelyezni nem tudom. A keresett összeköttetésre nézve azonban utbaigazításul szolgálhat.

—r.

TARTALOM: *Dr. Endes Miklós:* Az úri hatóság fejlődése 1848-ig. — *Sándor Imre:* A zabolai Bassa család. — *Sebestyén József:* A gúnyczimerekről. — *Gyulai Rikárd:* Adatok a csikmadefalvi Ferenczi es. történetéhez. — *Dr. Lukinich Imre:* Belső-Szolnok megye nemesi összeírása 1676-ból. — *Sándor Imre:* A csikszentsimoni Endes család levéltára. 1544—1659. — Pótlás. — Kérdések.

Nyomatott Gámán J. Örököse könyvnyomdájában, Kolozsvárt, Kossuth Lajos-utca 10. sz. (Régi unitárius kollégium.)